

Keerpunt

Het COV congresseert volgend jaar. Congresseren, dat is hersenen en harten masseren. Over essentiële kwesties. Waar staan we? Wat moeten we doen? Wat wacht ons?

Over ontwikkelingen vandaag en morgen zou ik het nu al willen hebben. Want organisaties denken gemakkelijk: de wereld mag omslaan of vergaan, wij blijven altijd bestaan. Belangrijke maatschappelijke ontwikkelingen zomaar veronachtzamen zou lichtzinnig zijn. Neem ongelijkheid. Dat thema raakt ons diep. Deze bijdrage is een eerste van de reeks die wil aanzetten tot grondig en betrokken debat.

Het Vlaams onderwijs vergroot de sociale ongelijkheid, en dat begint al in de kleuterschool. Op zes jaar heeft al 10 % van de leerlingen een achterstand opgelopen, bij het einde van het lager onderwijs is dat al 15 % geworden. De kans op achterstand is spectaculair groter bij kinderen van laaggeschoolde moeders, kinderen uit eenoudergezinnen en migranten. Ides Nicaise van het HIVA zegt het al jaren en heeft het nu nog eens uitvoerig geargumenteed (*De school van ongelijkheid, uitgeverij EPO*).

Zijn bevindingen zijn onlangs bevestigd en in een breder geografisch en maatschappelijk kader gezet door Göran Esping-Andersen. Die is vandaag professor aan de Pompeu Fabra Universiteit (Barcelona), maar in feite Europa's knapste socioloog van de welvaartsstaat en de man van de drie types welvaartsstaten: de liberale Angelsaksische, de sociaal-democratische Scandinavische en de corporatistische West-Europese.

Het is verbazingwekkend en betreurenswaardig, zei hij op 2 juli jongstleden in een lezing in Nederland, dat de laatste zestig jaar in de ontwikkelde landen niet meer beweging ontstaan is tussen de boven- en onderkant van de samenleving. Ondanks grote onderwijshervormingen, inkomensherverdeling en hulp aan gezinnen.

Er is een verband tussen ouderlijk inkomen en het latere inkomen van kinderen. Ongeveer de helft van de inkomensongelijkheid onder ouders wordt overgeheveld naar hun nageslacht. Dat is een sterk sociaal overleveringseffect, dat echter eenvoudig kan verminderd worden. Denemarken bijvoorbeeld, heeft een overlevingsniveau van minder dan een derde van dat in de VS en Engeland.

Daarnaast is er het inkomensverschil tussen allochtonen en autochtonen. Allochtonen hebben meestal een lager inkomen. Dat komt deels doordat hun ouders wellicht lager opgeleid zijn en een lagere economische status hebben. Maar ook als men die factoren wegneemt, blijft de kloof groot. Toch blijkt die immigratiekloof

in andere landen sterk teruggebracht te kunnen worden.

Ten derde speelt de grotere homogeniteit in gezinnen. Vroeger trouwde de manager met de verpleegster en de tandarts met zijn assistente. Nu trouwt de chirurg met de chirurg en de manager met een andere manager. Gevolg is ook een uiteenlopende ontwikkeling van het menselijk kapitaal van de ouders – de manier waarop ze hun kinderen opvoeden en stimuleren.

Dat levert de vierde ontwikkeling: een toenemend aantal gezinnen dat niet alleen economisch zwak is, maar zich ook bijna per definitie minder sterk voor hun kinderen inzet. Een alleenstaande moeder heeft daar minder middelen en minder tijd voor dan een gezin met twee ouders.

Dat alles, zegt Esping-Andersen, is reden tot zorg over de toekomst van onze kinderen. Lang is gedacht dat onderwijshervormingen zouden leiden tot gelijke kansen, maar dat blijkt niet waar te zijn. Is dat wel zo? Zo ja, waarom niet? Omdat de verschillen tussen 'bovenkant' en 'onderkant' van de samenleving voor het grootste deel ontstaan in de periode voordat de kinderen naar school gaan. Ook omdat kinderen zich in die cruciale fase voornamelijk bij hun ouders bevinden, en binnen de huismuren, moeten we letten op gezinsfactoren. Die hebben een veel grotere invloed op kinderen dan omgevings- en gemeenschapsfactoren.

Welke zijn die gezinsfactoren? Ten eerste geld. Volgens Amerikaans onderzoek zou opgroeien in een zekere armoede gelijk staan aan twee jaar minder opleiding. Dat is een hoge straf voor de pech om in een arm gezin groot te worden. Dezelfde arme kinderen verdienen later gemiddeld 30 % minder. België kent ook vrij veel arme kinderen. Toch zou het per jaar niet meer dan 0,3 % van het BBP kosten om alle ouders met kinderen boven de armoedegrens te hijsen. Dat is heel goedkoop en er is veel winst te behalen. Voorts scheelt het als de moeder gaat werken. Dan daalt de armoede

van de kinderen met factor 3 tot 4. Er wordt dus best geïnvesteerd in grotere arbeidsparticipatie van vrouwen.

Tweede factor: tijd. Men zou denken dat hoe meer vrouwen werken, hoe meer schadelijke effecten voor kinderen. Dat blijkt inderdaad zo te kunnen zijn, vooral tijdens het eerste jaar. Daarna niet meer, mits twee voorwaarden: geen werkstress voor de moeder en externe opvang van hoge kwaliteit. Van de Deense kinderen van 1 of 1,5 jaar zit 85 % in kinderopvang, elke dag en het hele jaar door. Vroeger was dat al vanaf zes maanden, maar door verlenging van het ouderschapsverlof is één jaar nu de norm. Die uitgebouwde kinderopvang in Scandinavische landen is niet geboren uit de drang om te investeren in kinderen, maar komt voort uit de noodzaak voor moeders om gezin en werk te combineren. Zo is door beleid ten gunste van die combinatie onbedoeld een systeem tot stand gekomen dat positief is voor gelijke kansen en mogelijkheden. Vaak stoelt kinderopvang in Europa op verkeerde ideeën. Zweden dacht bijvoorbeeld in het begin dat kinderopvang niet moest gesubsidieerd worden voor werkloze ouders. Maar de kinderen van die - vaak allochtone - ouders zouden eigenlijk de eersten moeten zijn om gesubsidieerde en kwalitatieve zorg te krijgen.

Vaderzorg daarentegen, is veeleer zaak van hogeropgeleiden. Lageropgeleide vaders doen nog hetzelfde als twintig jaar geleden: voor de televisie zitten en naar voetbal kijken. Ook de rol van de vrouw is voornamelijk aan de bovenkant veranderd. Beleid moet dus vooral gericht worden op verbetering van de positie van vrouwen aan de onderkant. Dat is de beste manier om gelijke kansen voor kinderen te creëren. Moeders zijn voor hun kinderen ook onbaatzuchtiger dan vaders. Daarom zouden alle overheidsbijdragen aan gezinnen - kinderslag, belastingvermindering - niet alleen op naam van de vrouw moeten staan, maar ook op haar rekening gestort worden.

Kortom, gezins- en onderwijsbeleid dienen gekoppeld te worden. In de voorschoolse fase komt de opleidingsimpuls traditioneel van de ouders. Die impuls zou een partnerschap tussen ouders en beleid moeten worden.

Uit dit betoog van Esping-Andersen zouden we veel lessen kunnen trekken. Alvast deze: om meer gelijkheid onder kinderen te bewerkstelligen, zullen we beleid moeten formuleren en doordrukken met andere bonden en met de hele arbeidersbeweging. Een duidelijk parool voor ons congres: het denkkader verruimen en de organisatiekracht verbreden.

Nemen we die verantwoordelijkheid op?

Romain Maes ■
algemeen secretaris